

LEKCJA 3

GRANICE WOLNOŚCI RELIGIJNEJ

Z lekcji 3. moduł A dowiesz się w jaki sposób uwzględnia się potrzeby religijne obywateli i jakie jest znaczenie ustawodawstwa, które nie ma z zasady nic wspólnego z kwestiami religijnymi.

Z lekcji 3. moduł B dowiesz się czy istnieją sfery, w których wolność religijna w zasadzie nie podlega kwestionowaniu i jak prawo zapewnia autonomię wspólnotom religijnym.

MODUŁ A

Wolność religijna to prawo do praktykowania tego, w co się wierzy. Ojcowie Założyciele umieścili to prawo w Konstytucji, ponieważ doświadczyli oni świata, w którym władze państwowe ograniczały praktyki religijne, które powinny lub mogły być praktykowane. Wielu Amerykanów zgadza się, że prawo do swobodnego wyznawania religii jest ważne, istnieją jednak różnice zdań co do tego, co należy zrobić w sytuacjach, gdy wolności religijne są sprzeczne z prawem obowiązującym w danym kraju.

Klauzula swobodnego praktykowania religii jest jedną z podstawowych zasad Pierwszej Poprawki, a mimo to jej wdrożenie może prowadzić do bardzo trudnych do rozwiązania sporów konstytucyjnych. Z tej lekcji dowiesz się, czym jest swoboda praktykowania religii i oraz w jaki sposób jej granice zmieniały się na przestrzeni czasu.

Zapoznaj się z poniższymi scenariuszami, a następnie odpowiedz na postawione pytanie w oparciu o klauzulę swobody wyznawania religii:

Scenariusz 1:

Mężczyzna chce poślubić więcej niż jedną kobietę, co jest praktyką zwaną poligamią. Twierdzi, że zgodnie z jego przekonaniem religijnym powinien mieć swobodę praktykowania poligamii i że prawo narusza klauzulę dotyczącą swobodnego wykonywania praktyk religijnych (*Free Exercise Clause*). Czy ma rację?

Scenariusz 2:

Rodzic chce po zakończeniu nauki w klasie 8 wypisać swoje dziecko ze szkoły publicznej, chociaż prawo stanowe mówi, że powinien uczęszczać do szkoły do ukończenia 16 lat. Rodzic uważa, że posłanie dziecka do szkoły średniej narusza jego przekonania religijne, a prawo oświatowe narusza klauzulę swobodnego wykonywania praktyk religijnych (*Free Exercise Clause*). Czy ma rację?

Scenariusz 3:

Dwóch terapeutów zatrudnionych w prywatnym ośrodku odwykowym zostało zwolnionych po tym jak zażyli środek halucynogeny w ramach rytuału rdzennych Amerykanów.

Następnie władze publiczne odrzuciły ich wniosek o zasiłek dla bezrobotnych. Zwolnieni terapeuci twierdzili, że jedynie praktykują swoją religię i że decyzja państwa narusza klauzulę swobodnego wykonywania praktyk religijnych (*Free Exercise Clause*). Czy mają rację?

Scenariusz 4:

Grupa religijna składa ofiary ze zwierząt w ramach swoich praktyk religijnych. Lokalna społeczność przyjęła skierowane specjalnie wobec tego rytuału prawo zabraniające zabijania zwierząt w ramach ceremonii religijnych. Grupa argumentuje, że taki akt prawa narusza klauzulę swobodnego wykonywania praktyk religijnych (*Free Exercise Clause*). Czy grupa religijna ma rację?

Skonfrontuj swoje odpowiedzi z odpowiedziami udzielonymi przez Sąd Najwyższy w następujących sprawach:

Scenariusz 1: *Reynolds v. United States*, 98 U.S. 145 (1878)

Sąd Najwyższy po raz pierwszy odniósł się do tej kwestii w serii spraw dotyczących XIX-wiecznych przepisów mających na celu ograniczenie praktyki poligamii przez członków Kościoła Jezusa Chrystusa Świętych w Dniach Ostatnich (LDS), znanych również jako Mormoni. Sąd jednogłośnie odrzucił skargi na te przepisy, uznając, że klauzula dotycząca swobodnego wykonywania praktyk religijnych chroni przekonania, ale nie postępowanie. „Prawa są stworzone w celu zarządzania działaniami i chociaż nie mogą kolidować ze zwykłymi przekonaniem i opiniami religijnymi, to mogą z praktykami” (Laws are made for the government of actions, and while they cannot interfere with mere religious belief and opinions, they may with practices). Potem nastąpił prawdopodobnie najbardziej ekstremalny atak władz publicznych na wolność religijną w historii Ameryki. Setki przywódców kościoła zostało uwięzionych, Mormoni zostali pozbawieni prawa do głosowania, a Kongres rozwiązał Kościół LDS i wywłaszczył większość jego majątku, aż wspólnota ostatecznie zgodziła się porzucić poligamię.

Rozróżnienie między wiarą a działaniem ignorowało oczywistą ochronę praktyk religijnych zawartą w klauzuli *free exercise*, ale wyrażano obawę, że zezwolenie wierzącym na nieposłuszeństwo prawu, które wiążą wszystkich innych, podważyłoby wartość samego prawa stosowanego wobec wszystkich. Takie postępowanie „byłoby uczynieniem wyznawania doktryny wiary religijnej nadrzędnym nad prawem krajowym i w efekcie

pozwoiłoby każdemu obywatelowi stać się dla siebie prawem (would be to make the professed doctrines of religious belief superior to the law of the land, and in effect to permit every citizen to become a law unto himself)". Reynolds miał wpływ na znaczenie klauzuli o swobodnym wykonywaniu ćwiczeń jeszcze w XX wieku.

Scenariusz 2: *Wisconsin v. Yoder*, 406 U.S. 205 (1972)

W latach 60. i wczesnych 70. Sąd zmienił zdanie, wzmacniając ochronę zachowań religijnych interpretując klauzulę dotyczącą swobodnego wykonywania praktyk religijnych na korzyść ochrony prawa osób wierzących do zwolnienia z powszechnie obowiązujących przepisów prawa, które obciążają praktyki religijne. Sąd orzekł, że władze państwowe nie mogą egzekwować nawet religijnie neutralnego prawa, które ma zastosowanie ogólnie do całego lub większości społeczeństwa, chyba że interes publiczny w jego egzekwowaniu jest „istotny” (*compelling*). Jonas Yoder utrzymywał, że rodziny Amiszów nie mogą być karane za odmowę posyłania dzieci do szkoły powyżej 14 roku życia. Sąd orzekł, że interes jednostki w swobodnym praktykowaniu religii zgodnie z Pierwszą Poprawką przeważa nad interesem państwa w zmuszaniu do uczęszczania do szkoły po ósmej klasie. W opinii większości wydanej przez Prezesa Sądu Najwyższego Warrena E. Burgera Sąd stwierdził, że wartości i programy szkoły średniej „są w ostrym konflikcie z podstawowym sposobem życia narzuconym przez religię Amiszów” i że dodatkowy rok lub dwa lata nauki szkoły średniej nie przyniosłyby korzyści z edukacji publicznej, na które powoływał się Wisconsin w celu uzasadnienia egzekwowania prawa oświatowego.

Scenariusz 3: *Employment Division v. Smith*, 494 U.S. 872 (1990)

W 1990 r. Sąd Najwyższy po raz kolejny zmienił kurs, uznając, że klauzula swobodnego wykonywania praktyk religijnych „nie zwalnia jednostki z obowiązku przestrzegania obowiązującego neutralnego prawa o powszechnym zastosowaniu na tej podstawie, że prawo zabrania (lub nakazuje) postępowanie, które zaleca (lub zakazuje) jego religia”. Chociaż nie powrócono do rozróżnienia wiara-działanie, Sąd powtórzył obawę, że zwolnienia religijne pozwalają osobie „z racji swoich przekonań stać się dla siebie prawem”, co jest sprzeczne „zarówno z tradycją konstytucyjną, jak i zdrowym rozsądkiem”. Wszelkie wyjątki od praw

neutralnych religijnie i powszechnie obowiązujących muszą zatem wynikać z „procesu politycznego”. Smith utrzymywał, że klauzula dotycząca swobodnego praktyk religijnych nie chroni sakramentalnego używania pejotlu, leku halucynogennego, przez członków Kościoła Rdzennych Amerykanów. Aby zniwelować negatywne skutki orzeczenia Kongres uchwalił w 1993 r. Ustawę o przywróceniu wolności religijnej (*Religious Freedom Restoration Act – RFRA*) która przewiduje, że neutralnie podejmowane działania lub wprowadzane regulacje władz federalnych, które ograniczają praktykowanie wolności religijnej przez obywatela, są konstytucyjne tylko wtedy, gdy władza publiczna kieruje się ważnym interesem państwowym (*compelling state interest*) oraz brak jest możliwości zastosowania alternatywnego, mniej uciążliwego dla wyznawców religii rozwiązania spełniającego ten sam cel.

Scenariusz 4: *Church of the Lukumi Babalu Aye, Inc. v. Hialeah*, 508 U.S. 520 (1993)

Sąd Najwyższy stanął po raz kolejny przed koniecznością wyznaczenia granic swobodnego praktykowania religii, gdy wyznawcy synkretycznej religii pochodzenia afrykańsko-karaibskiego o nazwie santeria pochodzącej z XIX w. postanowili założyć filię swojego Kościoła w mieście Hialeah na Florydzie. Sąd uznał w orzeczeniu, że zakaz uboju rytualnego pod groźbą kary, który przyjęto w akcie prawa miejscowego krótko po założeniu ośrodka kultu tej wspólnoty wyznaniowej w mieście, stanowił nieuprawnione ograniczenie wolności religijnej wyznawców santerii. Wykluczenie religii z katalogu celów, dla których uprawnione było hodowanie i posiadanie zwierząt, ani nie było neutralne, ani nie spełniało kryterium ścisłości kontroli (*strict scrutiny*). Ponadto nakładało ono niewspółmierny do oczekiwanego efektu ciężar na wyznawców religii, którzy nie mogli dopełnić czynności związanych z kultem. Istotne było przytoczenie w wyroku stwierdzenia, że „wierzenia religijne nie muszą być akceptowalne, logiczne, spójne lub zrozumiałe dla innych, aby zasługiwały na ochronę I Poprawki”.

Opierając się na tym, czego się dowiedziałeś na temat klauzuli swobody praktyk religijnych i interpretacji tej klauzuli dokonywanej przez Sąd Najwyższy, z którą z wyżej omówionych spraw zgadzasz się, a którą rozstrzygnąłbyś inaczej niż Sąd?

MODUŁ B

Sąd Najwyższy od dawna uznaje, że Pierwsza Poprawka chroni prawo instytucji religijnych „do samodzielnego decydowania, bez ingerencji państwa, w sprawach związanych z instytucjami kościelnymi, a także w sprawach wiary i doktryny” (*Kedroff v. Saint Nicholas Cathedral*, 344 U.S. 94 (1952)). Jednakże uchwalenie przepisów zabraniających dyskryminacji w zatrudnieniu, nawet z pewnymi wyjątkami dotyczącymi zatrudnienia ze względu na religię, wywołało debatę na temat zakresu, w jakim instytucje religijne mogą kontrolować swoje własne decyzje dotyczące zatrudnienia bez ingerencji rządu.

Sądy niższej instancji debatowały nad tą kwestią przez dziesięciolecia. Początków tzw. „wyjątku ministerialnego” (*ministerial exception*) można dostrzec w sprawach takich jak *McClure v. Salvation Army*, 460 F.2d 553 (5th Cir. 1972), w której Sąd Apelacyjny Stanów Zjednoczonych dla Piątego Okręgu orzekł, że ingerencja w „stosunek pracy istniejący pomiędzy... kościołem a jego pastorem skutkowałaby wkroczeniem państwa na obszar wolności religijnej, do którego wstęp jest zabroniony na mocy klauzuli *free exercise* zawartej w Pierwszej Poprawce”.

Wreszcie w 2012 roku Sąd Najwyższy wydał jednomyślną decyzję w sprawie *Hosanna-Tabor Evangelical Lutheran Church and School v. Equal Employment Opportunity Commission* i podtrzymał zasadę wyjątku ministerialnego, uznając, że zarówno klauzula dotyczące swobody praktyk religijnych, jak i klauzula dotyczące zakazu ustanawiania religii zawarte w Pierwszej Poprawce „zakazują rządowi ingerowania w decyzję grupy religijnej o zwolnieniu jednego z jej duchownych”.

Klauzula swobody praktyk religijnych „chroni prawo grupy religijnej do kształtowania własnej wiary i misji poprzez nominacje”, podczas gdy klauzula zakazu ustanawiania religii „zabrania rządowi angażowania się w takie decyzje kościelne”. Gdyby rząd włączył się w wewnętrzne zarządzanie kościołem lub organizacją religijną w ten sposób, „pozbawiłoby to Kościół kontroli nad wyborem tych, którzy będą uosabiać jego przekonania”.

Zapoznaj się z niniejszym nagraniem zawartym pod tym linkiem:

https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=Z_yCaE9aj78

- *Dlaczego Twoim zdaniem wyjątek ministerialny ma dziś znaczenie?*
- *Kogo może obejmować wyjątek ministerialny?*

- *Czy wyznanie ma swobodę w wyznaczaniu, ustanawianiu, a przede wszystkim odwoływaniu z pracy swoich duchownych, osób odpowiedzialnych, funkcyjnych?*
- *Kto decyduje o tym, kim jest duchowny danego wyznania?*
- *Co może ocenić sąd, aby przez to nie naruszyć odmienności porządków państwowego i wewnętrznego danego wyznania?*

Wyjątek ministerialny to ważna zasada chroniąca wolność religijną poprzez utrzymywanie wewnętrznego funkcjonowania organizacji religijnych w stanie wolnym od ingerencji rządu. Zapobiega niepotrzebnemu wplątywaniu się rządu w sprawy wiary lub występowaniu w roli arbitra.